

Gij zult niet doden

Een beschouwing van Paracelsus¹
vertaald door © Grauwte van de Woudezel

Wat is er kostbaarder op aarde dan het leven van de mens? Het is aan alle mensen, rijke en arme, kleine en grote, zonder onderscheid gegeven. Want alles wat een mens nodig heeft, heeft God net zo goed voor de een bestemd als voor de ander, zonder daarin iemand te bevoordelen.

Nu hebben wij een tijd van leven op aarde, waarvan het punt van bestemming al vaststaat.² Dit eindpunt is zodanig vastgesteld dat we tussen de dag van onze geboorte en de dag van onze dood ons alles in herinnering moeten roepen, overdenken, ervaren en doorgronden wat we binnen dit tijdsbestek kunnen ervaren, en datgene moeten doen waarvoor we geschapen zijn. Dat wil zeggen: dat wij geschapen zijn, mens zijn geworden en door onze ouders op de wereld zijn gezet, dat we het leven hebben ontvangen, is met de bedoeling dat we ons leven op aarde doorbrengen met goddelijke dingen. Daarom moeten wij dit leven ervaren, zodat we in staat zijn om dit te doen en er genoeg tijd voor hebben.

Zodoende zijn wij het in ons leven verplicht om datgene wat we met de hulp van vader en moeder niet hebben geleerd en doorgrond, ons zelf eigen te maken door onze eigen ervaring in de Schrift, zodat we weten wat wij zijn: namelijk zondaars. We moeten de Bijbel tot aan Christus en verder vanaf Christus doorgronden en alles leren wat we over Christus moeten weten. Dit moeten wij ervaren, hiervoor zijn de Schriften ons gegeven: dat vader en moeder ons dit leren en meegeven en dat we zelf onderzoeken wat we dan nog mochten missen. Deze leerschool moeten alle mensen doorlopen; niemand is hiervan vrijgesteld, geen sekse, geen naam, geen godsdienst – niemand op aarde. We moeten 'de Schriften onderzoeken'³ om erachter te komen waarom wij op aarde zijn. In de Bijbel vinden we wat voor soort wezens wij zijn, en in het Nieuwe Testament vinden we wat God ons goeds heeft gedaan door zijn Zoon. Door dit te onderzoeken worden we naar Christus toe getrokken en opgenomen in de gelukzaligheid.

Aangezien het onze plicht is om dit op aarde te onderzoeken – om als ouders er kennis van te hebben en onze kinderen erin te onderwijzen, om als kinderen zodra we ons eigen verstand kunnen gebruiken, het zelf verder te bestuderen en ons er zelf beter mee vertrouwd te maken – hebben we een bepaalde tijd van leven nodig om dit te kunnen leren en de Schrift te onderzoeken. Hiervoor heeft God de tijd van leven en het eindpunt van dit leven voor ons vastgesteld, zodanig dat we dit tussen de geboorte en de dag van onze dood kunnen leren en niet kunnen zeggen: ik heb te weinig tijd gehad om te onderzoeken wat de mens op aarde is. Op de jongste dag zullen we moeten toegeven dat we genoeg tijd hebben gehad, genoeg momenten op de sabbatten, op feest- en herdenkingsdagen waarop we onnodige werkzaamheden best hadden kunnen onderbreken om in de

¹ Paracelsus: *Auslegung über die zehen gebott gottes in Sämtliche Werke: Theologische und religionsphilosophische Schriften*, deel VII, uitgegeven door K. Goldammer, Wiesbaden 1961.

² In het *Volumen paramirum* beschrijft Paracelsus in het kader van het *ens naturale* hoe dit eindpunt bij de geboorte in onze constitutie wordt ingeplant: "Als een kind wordt geboren, wordt met hem zijn firmament geboren. (...) Dit firmament van het kind neemt bij zijn geboorte een bestemming aan, dat wil zeggen: wanneer de schepping voltooid is, is op hetzelfde moment ook de bestemming vastgelegd, dat wil zeggen, hoe lang het *ens naturale* zal draaien; (...) maar houd daarnaast in gedachten dat het vaak voorkomt dat de overige *entia* de bestemming veranderen" (Paracelsus: *Wat ons ziek en gezond maakt*, De Woudezel 2004, p. 131-135).

³ Joh. 5:39.

Schrift onze oorsprong, ons afscheid van het paradijs, de verdrijving en onze verlossing door Gods Zoon te onderzoeken.⁴

Maar wij bekommeren ons niet om dit eindpunt van ons leven op aarde. En aan dit eindpunt – dat de dood is – kunnen we niet voorbijgaan; ook al zien we dat weleens iemand van de dood wordt gered, uiteindelijk zal hij toch moeten gaan. Maar aangezien we niet de tijd nemen om dit onderzoek te doen, maar liever gokken, zuipen, ontucht plegen, oorlogen voeren en meer van dit soort kwaadaardige activiteiten ondernemen, verstrijkt de tijd. Ondertussen kennen we het uur van onze dood niet en weten we ook niet waarvoor we op aarde zijn geweest en wat we hier hebben gedaan. Dan sterven we een ellendige, verschrikkelijke en eeuwige dood. Want als we de Schriften niet hebben onderzocht toen we gezond en fris in het leven stonden, zullen we ook op het moment van de dood niet te weten komen waarom we hier op aarde waren. Dan is het op dat moment met ons gedaan; onze boosaardigheid en ontucht zullen ons navolgen,⁵ en God zal ons vergeten.

Vandaar het gebod: u mag niemand doden. Want het belangrijkste motief daarachter is: als u iemand doodt en hem van de bestemming berooft die God hem heeft gegeven, dan kan hij zich op de dag van de afrekening niet staande houden met zijn onderzoek. Wat hij verzuimd heeft doordat u hem tijd van leven hebt afgepakt, komt dan op uw schouders terecht. Want God wil dat we onze tijd beleven en op de jongste dag er onmiskenbaar staan om rekenschap af te leggen over de volle tijd. Als u deze tijd voor uw naaste verkort, dan zal hij van deze daad getuigen, en u moet dragen wat voor hem bestemd was. Want dat is waar: we moeten waakzaam zijn wanneer de dief komt, en niet slapen op het moment dat hij wil inbreken.⁶ Wie is de dief? Dat is de dood! Waardoor moet hij worden toegebracht? Niet door uw zwaard; daarom mag u niemand doden. Christus had het over de dood op het normale eindpunt van uw leven, niet over moord en doodslag, maar over ieders eigen dood, waar we op voorbereid moeten zijn. Voor de een duurt het lang, voor de ander gaat het snel, maar niemand komt tijd te kort; iedereen heeft tot aan zijn dood genoeg gelegenheid om het nodige onderzoek te doen.

We mogen dus niemand doden, niemand van zijn leven beroven, zodat we niet moeten betalen voor het onderzoek dat niet heeft kunnen plaatsvinden. Kijk naar Petrus, die gekozen was voor het apostolaat: wat een geweldige misdaad zou degene hebben gepleegd die hem voor zijn tijd gedood zou hebben! Wat een wraak zou die over zich hebben afgeroepen door de tijd van Petrus te verkorten en hem te hinderen zijn taak als apostel te vervullen! Kijk ook naar een voorbeeld uit de wereldlijke geschiedenis: wat een misdaad zou het geweest zijn om Gaius Julius Caesar dood te steken vóór hij zijn keizerlijke titel had verkregen! Daarmee zou hij niet alleen van het leven zijn beroofd, maar ook van het keizerschap. Als iemand op deze wijze wordt gehinderd, wordt weggerukt en er niet aan toekomt het werk te doen dat voor zijn tijd van leven was voorzien doordat hij vóór die tijd wordt doodgestoken of -geslagen – oh, wat is dat kwalijk! Of als Paulus was doodgestoken voor zijn tijd, of wie dan ook. U moet dus beseffen dat we niemand zijn leven mogen ontnemen, zodat iedereen de gelegenheid heeft om zijn beroep en roeping te vervullen. En u wilt iemand zijn tijd ontnemen en de bestemming die God hem heeft gegeven om hier op aarde zijn taak te vervullen en te voltooien? Want het komt voor dat in één uur wordt bewerkstelligd wat anders in dertig jaar en meer niet teweeggebracht kan worden.

⁴ Dit thema is uitgewerkt in het traktaat *Tijd om te werken, tijd om te rusten* in Paracelsus: *Laat iedereen zijn eigen koning zijn*, De Woudezel 2010, p. 231-255.

⁵ Openb. 14:13.

⁶ Matth. 24:42-43.

Waardoor denkt u dat de joden en hun priesters in verband met de dood van Christus het meest hebben gezondigd? Doordat ze de tijd die Hij nog op aarde had kunnen onderwijzen, van Hem hebben gestolen, zodat Hij niet nog meer mensen van hen afvallig zou maken. Dat is het belangrijke feit waarover ze rekenschap moeten afleggen. De dood was onvermijdelijk, maar hij kwam te vroeg. Dat is het ergste en zwaarste wat de joden te verantwoorden hebben. U moet ook bedenken hoeveel mensen op een leeftijd van vijftig, zestig, zeventig jaar door Christus werden bekeerd en vervolgens gelukkig in Christus zijn gestorven. Als zij voor die tijd waren doodgeslagen, om het leven gebracht, dan hadden ze het woord van God niet kunnen beleven; dan waren ze in hun dood gestorven en in het duister gebleven.⁷ Daarom mag niemand een ander van het leven beroven. Want waar dient het voor dat je iemand nog meer ontnemt dan het leven? God zegt tenslotte niet: 'omwille van dit of dat', maar zonder omhaal: "Gij zult niet doden." En laat het motief daarachter zo staan als het beschreven is.

Naast al deze overwegingen moeten we ook in gedachten houden dat we niet mogen wegnemen wat we niet kunnen teruggeven of compenseren. Dit heeft God al ten aanzien van vergankelijke dingen bevolen: "Gij zult niet stelen. Gij zult niet begeren wat van een ander is." Maar dit vijfde gebod houdt nog meer in. Wie iemand het leven neemt, die ontnemt hem alles wat er is. Want waar kunnen we geen vervanging voor verschaffen, behalve voor het leven, dat geen mens terug kan geven, maar alleen God of wie het in zijn naam kan doen? Daarom mogen we het van niemand nemen, want het staat niet in ons vermogen om het terug te geven, en er is ook niemand anders die iemand omwille van ons zijn leven terug zou geven. Dat wil zeggen: Christus heeft nooit iemand van de doden opgewekt die omgebracht, gemarteld, doodgeslagen was. Ook zijn heilige apostelen hebben dat niet in zijn naam gedaan.

Kijk dus op, u moordenaars, en prent dat goed in uw gemoed! De vermoorden blijven dood en worden niet weer opgewekt – laat dus aan eenieder wat God hem heeft gegeven! God laat degene die doodgeslagen is, niet tot zijn eigen nadeel dood blijven, maar laadt zijn gebreken, zijn zonden, op u, en des te groter is de last die op uw ziel rust. Tijdens ons leven moeten wij tot kennis van God komen – en u ontnemt een ander de gelegenheid hiervoor? Wij moeten Gods dienaar zijn – en u doodt, u vermoordt de dienaar van God, ons aller Heer? Wij zijn kinderen van God, en God is onze vader – en u doodt de zoon of dochter van God? Wij zijn allemaal door God verlost van de dood en zijn allemaal door God geroepen tot onze dood – en u brengt een andere dood in het spel? U veracht God en ontnemt Hem de door Hem bepaalde dood en werpt uzelf op als rechter en heerser over God en tegen God? En u berooft een ander van de tijd om zijn evangelie te doorgronden, zijn leer, zijn wonderbaarlijke werken, zijn lijden, zijn dood – allemaal dingen die hij nog niet heeft doorgrond – en u breekt zijn leven af en ontnemt hem deze grote vreugde? Want wat kan op aarde ene grotere vreugde zijn dan inzicht te verkrijgen in Christus en zijn woord? Deze tijd kapt u af en ontnemt u hem.

⁷ Dat wil zeggen: dan waren zij in hun aardse dood ook een zielendood gestorven. De zogenaamde dood op aarde is voorlopig en wordt gevolgd door een soort wachttoestand, waarin de uitverkorenen alvast in de schoot van Abraham zitten, de anderen in hun eigen schoot. Pas op de jongste dag wordt de scheiding definitief. Dit thema wordt uitgebreid behandeld in *De genealogia Christi* in Paracelsus: *De weg van Christus*, De Woudezel (in voorbereiding).

[In de rechtspraak]

Als God gebiedt: "Gij zult niet doden", dan betekent dat enerzijds dat u niet mag doden vanuit moedwil en roekeloosheid zoals boven beschreven, maar u mag ook niemand doden van rechtswege. Want welk recht hebt u, dat aan u gegeven is, om in strijd met het gebod te handelen? Het is u geboden: "Dood niet!", en u beroemt zich erop krachtens het recht te doden en daarmee Gods gebod te overtreden? Wat? Hebt u soms een vrijstelling waarmee God u heeft toegestaan ook maar het kleinste gebod op u niet van toepassing te verklaren? Er geldt voor u niet één jota minder;⁸ u bent hier net zo min van vrijgesteld als in andere gevallen. Ook als u zweert, vervalt u daarmee net zo goed in zonde.⁹ Hoor dus, met betrekking tot alle geboden: er zal u niets door de vingers worden gezien, bij geen enkel gebod. Dat u zegt, u bent de overheid, geeft u geen recht of vergunning om een mens te doden, zij het met of zonder rechterlijk oordeel. Waar komt uw status van overheid dan vandaan? Toch van God! Wel, doe dan ook wat Hij u gebiedt!

Wat zegt Hij in het Oude Testament? "Gij zult niet doden." Dat heeft ook Christus in het Nieuwe gezegd. Bovendien zegt Hij overduidelijk – en daar moogt u juristen zich aan stoten: "Ik wil niet de dood van de zondaar."¹⁰ Is dat soms niet gezegd met het oog op de rechtspraak? Want u hangt de zondaar op, u radbraakt hem, verdrinkt hem. Als degene een zondaar is, waarom veroordeelt u hem? Als Christus het over 'de zondaar' heeft, dan moet degene die u doodt, een zondaar zijn. Want er wordt anders geen zondaar gedood behalve door de keizer en de overheid. En het vers gaat verder: "Maar ik heb liever dat hij in leven blijft en tot inkeer komt." U moet zich dus afvragen of uw veroordeling van dit menselijk kind terecht is. Dat is ze namelijk niet – want wat hij ook gedaan heeft, u mag hem niet doden!

Waar haalt u de macht vandaan om te doden? Die ontleent u aan de heidenen; zij zijn in hun overheid zo rechtschapen en rechtvaardig geweest dat zij als heidenen het kwaad hebben afgestraft. Wij als christenen weten echter dat wij geen kwaad kunnen noch mogen straffen, maar dat het alleen aan God is om te straffen.¹¹ De heidenen hebben hun overheid op deze wijze puur en zuiver gehouden; want een andere mogelijkheid tot zuiverheid hebben ze niet gehad noch gekend, en als heidenen hebben ze juist gehandeld. Voor ons ligt dat echter anders. Aan wie zijn wij gehoorzaamheid verschuldigd, aan een heidense tiran of aan Christus? Aan Justinianus¹² of aan Christus? Is een christen soms niet iets anders dan een heiden? Is een christen niet meer dan een Justinianus? En uit wie komt de overheid voort? Uit God! Dan moet ze ook in God en door God leren en de Schrift onderzoeken. Onderzoek ze dus, u die er een heidense denkwijze opnahoudt! Iemand straffen door hem van zijn leven te beroven is niet christelijk.

Wij zijn allemaal broers – en als wij broers zijn, dan zijn we geen moordenaars en beulen van elkaar. Dat zou een lelijke broer zijn, die iemand ophangt en die toch diens broer zou zijn! We moeten onze naaste liefhebben¹³ – en we hangen hem op! Wie is onze naaste? Is de overheid niet de naaste voor de zondaar?

⁸ Matth. 5:18.

⁹ Lev. 19:12: "Gij zult niet zweren bij mijn naam voor wat gelogen is." – Matth. 5:34: "Maar Ik zeg u: zweer helemaal niet."

¹⁰ Ez. 18:23; 33:11.

¹¹ Rom. 12:19.

¹² Justinianus I de Grote, 482–565, Romeins keizer die de *Codex Justinianus* liet samenstellen, een verzameling van juridische teksten uit de late Oudheid, deels teruggaand tot de 5^e eeuw v.Chr. Hiermee werd het Romeins recht, en dus heidense rechtsvoorstellingen, in het christendom verankerd.

¹³ Luc. 10:27.

Jawel, want de zondaar valt in haar handen en ondergaat haar straf. Als zij nu zijn naaste moet zijn – wat zou anders haar taak zijn dan hem te bekeren zodat hij kan leven? Kijk naar Maria Magdalena,¹⁴ kijk naar anderen, zoals de Samaritaan die de wonde heeft verzorgd van de reiziger op weg naar Jericho.¹⁵ En blijf geen wonden slaan! Want wij hebben een nieuw gebod: we moeten elkaar liefhebben.¹⁶ Bij 'liefhebben' is 'niet doden' inbegrepen. Wat is liefde? Dat ik de ander op het rechte pad breng.¹⁷ Hetzelfde vraag ik ook van de ander, om bij God in de gratie te komen. Niets in de Schrift zegt ons dat we door de dood [van de zondaar] bij God in de gratie komen, of dat de dood op zo'n moment God aangenaam zou zijn – terwijl Hij 'de zondaar niet dood wil hebben, maar wil dat hij in leven blijft en tot inkeer komt'. Dit is allemaal letterlijk te verstaan, en niet in overdrachtelijke zin, zoals een aantal valse christenen het duiden.

Pilatus had macht over Christus, die hem door God was gegeven. Dat was hem door Christus betuigd:¹⁸ dat hij de macht die hij had, niet van de keizer had ontvangen, maar van God. Maar kijk nou – wat deed Pilatus? Hij oordeelde niet volgens de macht die hij van God had gekregen, maar volgens de wet van de keizer. Hierdoor moest Christus sterven; dat konden de wetten opleggen: Hij had zichzelf Zoon van God genoemd,¹⁹ en koning²⁰ – wat nooit als verzet tegen de keizer was bedoeld. Maar de jurist die Pilatus was, begreep dat niet, want de wetten van de keizer leren niets over God of goddelijke dingen, maar alleen over dingen die de keizer aangaan. De keizerlijke wet berust op een denken dat de mens door heidense ogen doet kijken. Daarom herkenden ze Christus niet, daarom moest Hij volgens de wet van de keizer sterven. De apostelen en discipelen daarentegen die Christus vergezelden, beoordeelden Hem met de ogen van het geloof. En daarmee herkenden zij dat Hij Gods Zoon was,²¹ een koning.²² Daarom werd Jeruzalem verwoest. En nu mag u raden wat de jurist is: niets. Want hij is heidens en baseert zich op zijn eigen denkwijze, die niets voorstelt.

Stefanus werd ook gedood.²³ Wie heeft hem gedood? De keizer. Wat bracht de keizer ertoe? Zijn juristen. En wie waren zij? Heidense leraren. Daarom bad Stefanus: "Vergeef hun; ze weten niet wat ze doen."²⁴ Hoe zou je dan kunnen doden volgens hun rechtspraak, als zij niet weten wat ze doen? In het Oude Testament stond: ga de echtbrekers stenigen.²⁵ Dat was de straf voor overspel; zo staat het in de Schrift, en het was juist om het te doen. En zo waren er talrijke misdaden waar de doodstraf op stond. Maar het feit dat de mensen in het Oude Verbond deze macht hadden, betekent niet dat wij als christenen gemachtigd zouden zijn om te doden – en dan bedoel ik van rechtswege, niet buiten de rechtspraak. Als we alleen maar de uitspraak hadden: "Ik wil niet de dood van de zondaar", zou dat ons als christenen een duw moeten geven, zodat we gaan kijken naar de geboden die we van Christus mondeling hebben ontvangen toen Hij in vlees en bloed op aarde wandelde, en ons afkeren van de doodstraf en ook de steniging niet meer uitvoeren die in het Oude Verbond gebruikelijk was.

¹⁴ Luc. 7:36-50. Dit verhaal van de zondares wordt door de legende verkeerdelijk aan Maria Magdalena gekoppeld.

¹⁵ Luc. 10:30-37.

¹⁶ Joh. 13:34.

¹⁷ Gal. 6:1.

¹⁸ Joh. 19:11.

¹⁹ Marc. 14:61-62.

²⁰ Marc. 15:2.

²¹ Matth. 16:16.

²² Joh. 1:49.

²³ Hand. 7:58-60.

²⁴ Hand. 7:60, aangepast aan of geïnterpreteerd in de zin van Luc. 23:34.

²⁵ Lev. 20:10, Deut. 22:21-22; Joh. 8:5.

Maar nu was ook het gebod gegeven: "Je mag niemand doden." Waarom denkt u dat dit gebod gegeven werd? Dat was omdat het stenigen onder de joden tot te erge wantoestanden leidde, zodat God deze straf weer ophief. En nu ons het gebod gegeven is: "Je mag niemand doden", doet Christus daar een beroep op. De evangelist vertelt hoe een vrouw bij Hem werd gebracht die op overspel was betrapt en die de joden wilden stenigen.²⁶ Maar wat gebeurde er? Christus zegt: "Laat degene die zonder zonde is, de eerste steen op haar werpen." En wie wilde de eerste steen gooien? Niemand! Als wij slechts arme zondaren zijn, wie wil dan tegen een ander optreden zonder naar zichzelf te kijken? Wie kan dan een rechter zijn? En wie wil de rol van beul op zich nemen? En van voorzitter van de strafkamer? Waarlijk, wie er christelijk over denkt, die zal er niet gaan staan en zeggen: ga maar, beul, en hang die en die op.

En hoe ging het verder? Toen Christus dit gezegd had en niemand de eerste steen wilde gooien, dropen ze allemaal af. Dat betekent dat we ons allemaal moeten afkeren als we gevraagd worden een oordeel te vellen over het leven van een mens. Vervolgens zei Christus: "Waar zijn degenen die je willen veroordelen?" Dat wil zeggen: waar zijn de juristen, de rechters, de beulen? En ze zei: "Heer, er is niemand." Zo blijft er niemand over om als rechter een oordeel uit te spreken. En Christus zei verder: "Dan wil Ik je ook niet veroordelen." Wat betekent dit anders dan dat Hij onze opperste rechter is, van wie de overheid is afgeleid? En wij, die onder Hem staan, willen meer zijn dan Hij, die onze God is? Christus vergaf haar en zei: "Ga heen en zondig niet meer." Als onze God zo vriendelijk is, onze Heer, dan moet u als knechten zorgen dat u nog vriendelijker bent. Want als u meedogenlozer bent dan de Heer, dan zal Hij u behandelen zoals de knecht wiens schulden waren kwijtgescholden, maar die zelf niemand iets kwijtschold – en die zo in de duisternis belandde.²⁷

Er is veel over te doen geweest hoe het vijfde gebod uitgelegd zou moeten worden. Zo werd er gezegd dat het ook betrekking zou hebben op de taal die iemand uitslaat, op kwaadsprekerij en dergelijke. Dit is onzin. Want het gebod spreekt alleen over het bloed, niet over geroddel, kwaadsprekerij en wat dies meer zij. Er werden allerlei dingen bij gehaald om van de reden af te leiden waarom dit gebod werd gegeven. De achtergrond van het gebod bleef buiten beschouwing, maar er werd een hoop geleuter op losgelaten waarmee de eigenlijke zin van de Schrift werd vervalst en de waarheid werd verdoezeld.

Daarom moeten we hier niets anders onder verstaan dan het doden van een mens in zijn lichaam, dat wil zeggen, fysiek doden, wat niet de dood van de ziel betekent. Een ziel doden is iets anders; daarover bestaan strengere geboden, en dit wordt harder gestraft dan het doden van het lichaam.²⁸ Wie een ziel doodt, zondigt tegen de heilige Geest, en dat wordt hem nooit vergeven, noch hier noch ginds.²⁹ Zo iemand doodt de ziel in het levende lichaam; hij is niet uit op de dood van het lichaam, maar alleen op de dood van de ziel. Hier is op andere plaatsen over geschreven; 'onderzoek de Schriften', dan zult u het vinden.

²⁶ Joh. 8:3-11.

²⁷ Matth. 18:23-35.

²⁸ Matth. 10:28.

²⁹ Matth. 12:32, Marc. 3:29.

[In de oorlog]

Aangezien dit gebod over de fysieke dood gaat, geldt het ook voor soldaten, voor veldslagen, bestormingen enzovoorts. Want waar komt het tot grotere moordpartijen dan in oorlogen, waar de mensen elkaar roekeloos afslachten? De een wacht de ander op, is uit op de dood van de ander. Hij ligt op de loer, krijgt hem in het vizier en weet dat die zal sterven. Dit oorlogvoeren en doodslaan is aan beide kanten hetzelfde. Beide partijen staan tegenover elkaar, en ieder wil de dood van de ander. Daarmee zijn ze allebei moordenaars, degene die doodgeslagen wordt, en degene die overblijft. Want degene die doodgeslagen wordt, had geen andere intentie dan de ander, alleen dat zijn wens niet in vervulling is gegaan. De een is dus net zo [schuldig] als de ander. We moeten daarom weten dat we in alle opzichten in strijd met dit gebod handelen. In een oorlog maken alle partijen zich schuldig aan roekeloze doodslag en moord, temeer omdat het gebeurt uit eigenbelang, voor roem en rijkdom, uit arrogantie, machtsdrift en overmoed. Al deze dingen maken de doodslag en de moord nog erger, want deze gaan regelmatig gepaard met diefstal, valse beschuldigingen en het verlangen naar andermans eigendom.³⁰ Het is immers duidelijk dat mensen niet alleen ten oorlog trekken om te doden, maar ook om te pakken wat ze te pakken kunnen krijgen. Is dat soms geen stelen, als je andermans eigendom begeert? 'Onderzoek de Schriften' beter, dan zult u het vinden.

Wat is dit nou: er zijn ordes van landsknechten die de Turken willen overwinnen en doodslaan. Wat is dit anders dan een moordpartij, een roekeloze moordpartij? En let op het woord 'orde', wat een blasfemie erin zit! Een van hun argumenten is dat de vijand van Christus gedood moet worden, en daarvoor zouden ze aflat krijgen. De waarheid is echter dat de vijand van Christus door de leer overwonnen moet worden, niet door moordpartijen. Want God heeft niet vermoord om mensen tot het geloof te brengen; Hij vestigt zijn rijk in de wereld niet met Julius, Nebukadnessar of Alexander. Hij beval zijn discipelen het woord van God te verkondigen, niet veldslagen te leveren.

Aangezien we dit gebod van Christus hebben om door zijn woord de ongeloovigen tot het geloof te brengen, zijn de ordes moordenaars. De priesters hebben ze opgezet zodat zij zelf volop stof voor hun preken hebben en ondertussen bij de hoeren kunnen blijven zitten. Want dat weten ze: als het geloof door de bisschoppen, priesters, monniken enzovoorts met net zo veel inzet verkondigd zou worden als waarmee ze de wijn opzuipen en achter de hoeren aan zitten, dan zou er allang geen Turk meer zijn. Maar hun is er niets aan gelegen er zelf naartoe te gaan; ze willen het land met het zwaard veroveren en laten arme mensen ten oorlog tegen de Turken trekken. Zij blijven zitten en delen aflaten uit, maar menen zelf geen aflat nodig te hebben.

Daarom is zo'n ridderschap niets anders dan een moordpartij, los van het feit dat ze meer wandaden plegen dan goeds doen en meer met de hoeren ruziën dan met de Turken. Hetzelfde geldt voor andere oorlogen: als je ze vanuit christelijk oogpunt bekijkt en overdenkt, is het allemaal niets waard. Het is steeds: 'Lag maar de hele wereld aan mijn voeten, had ik maar dit, had ik maar dat.' Zo wil de koning alles hebben, de bisschop wil alles hebben, de ordes willen dit en dat, de steden willen dit en dat, iedereen wil zijn eigen zin doordrukken, iedereen wil zijn zin tot wet verheffen. Daar komen dan de juristen op af, die een wettelijke grondslag zoeken voor deze claims. Ze weten niet waar ze mee bezig zijn. Er is slechts één God en één keizer en geen ander hoofd. Want als een lichaam meer dan één hoofd heeft, waar moeten de ledematen zich dan aan houden?

³⁰ Het zevende, achtste en tiende gebod (in de telling die Paracelsus aanhoudt; er wordt verschillend geteld).

[Je leven verdedigen]

Eén oorlogssituatie vormt een uitzondering: als u in vrede leeft en er komt een vijand aan die u van uw leven wil beroven, dan moet u dat verdedigen. Want ook God beschermt uw leven, en dat moet u ook doen zolang u kunt. Hij zegt weliswaar: "Als iemand u uw onderkleed wil afpakken, geef het hem, en geef hem uw jas er nog bij";³¹ ga geen rechtszaak tegen hem beginnen. Want ook Christus heeft geen rechtsbijstand, geen juristen achter zich. Maar Hij heeft ons niet gezegd ons leven weg te geven, noch in een rechtszaak noch anderszins; ons leven moeten we bewaren. Daarom heeft Hij de discipelen laten vluchten van de ene stad naar de andere,³² zodat ze niet gedood zouden worden voordat ze hun bestemming hadden bereikt. Maar dat wel: wanneer we onze bestemming hebben bereikt, moeten we de dood ondergaan, zodat we in Christus sterven. Op dat eindpunt zijn de apostelen gestorven.

Net zoals God ons geneesmiddelen heeft gegeven om de dood ermee te verdrijven, dus ook de ziekten die ons de dood zouden brengen, heeft Hij ook bij wijze van geneesmiddel wapens voor ons geschapen, zodat we de vijand kunnen weggagen die ons wil doden. We hebben een eindpunt dat we niet kunnen overschrijden, namelijk wanneer de dood komt die voor ons voorzien is. En we moeten niet vergeten dat we vóór het juiste moment hier nog niet klaar zijn, dat we nog niet alles van Christus hebben ervaren en geleerd. Als iemand ons vóór dat moment hier wil weghalen, moeten we deze tijd van leven verdedigen om ons eindpunt te bereiken, om de tijd vol te maken die we ons beroep moeten uitoefenen en de taken verrichten die God ons gesteld heeft, zodat we gelukkig sterven in Christus.

Maar wat geld en goed betreft, onderkleed en jas, daar is ons geboden afstand van te doen. En we moeten de dief niet terechtstellen en ons niet inlaten met rechtszaken. Zo'n afkeer moeten we hebben van alle juristerij. Let wel dat Christus consequent degenen afstraft die de gerechtelijke weg bewandelen. Maar al deze dingen raken lijf en leven niet. Ons leven moeten we verdedigen naar ons beste vermogen, ons er niet zelf van beroven, maar in vrede leven en rusten. Als de vijand ons echter niet met rust wil laten, dan zijn onze wapens ons geneesmiddel. Daarom moeten we weten dat ons hart op Christus gericht moet zijn, en niet op rijkdom, roem, overmoed, nijd en arrogantie. Want wie deze dingen verdedigt, die verdedigt zijn eigen verdoemenis. Dit is wat alle koningen doen, van wie ieder de ander wil overtroeven; het zijn allemaal valse harten.

We moeten dus zorgen dat we niet erger of kwaadaardiger zijn dan onze vijanden; anders zal onze verdediging tot onze verdoemenis leiden. We moeten rechtvaardiger en oprechter van hart zijn dan onze vijanden; dan zullen we de farao, de Filistijnen enzovoorts allemaal verslaan. Zo niet, dan verslaan zij ons. Op deze wijze is Rhodos verloren gegaan,³³ werd het keizerrijk Constantinopel ingenomen,³⁴ en zo zullen er in de toekomst nog meer dingen gebeuren. Want wij zijn erger dan al onze vijanden. Wij hebben Gods woord om daarmee de ongelovigen te bekeren aan wie het nog niet verkondigd is – en dit hebben we allemaal verdraaid. Daarom zullen zij onze tuchtroede zijn, omdat wij jegens hen nalatig zijn in het brengen van het geloof. Ze zullen ons verslaan, en hun roede zal onze verdoemenis zijn. We zijn tegenover hen gaan staan met het kruis, met ordes, met preken en met mensen die niet volgens Gods gebod hebben geleefd: dat zijn de valse christenen. De mensen die zo bejegend worden, zullen tegen ons ten oor-

³¹ Matth. 5:40.

³² Matth. 10:23.

³³ In 1522 raakten de Johannieters Rhodos, dat sinds 1310 in hun bezit was, aan de Turken kwijt.

³⁴ In 1453 namen de Ottomanen Constantinopel in, wat het einde van het Byzantijnse Rijk inluidde.

log trekken en onze huizen innemen. Want niet door onze lansen, maar met het woord van God moeten ze worden bekeerd.

En zo strijden we tegen elkaar, eenieder om het bezit van de ander. Dat mag niet zo zijn; want Christus bedoelde niet alleen jas en onderkleed, maar ook koningen, steden, landen enzovoorts. Als zij met rechtstvorderingen worden geconfronteerd, laten ze eraan toegeven en het niet tot bloedvergieten laten komen. Als we Christus op dit punt volgen, hebben we vrede, rust en eendracht. De Turken waren niet naar Hongarije gekomen als keizer Ferdinand aan de *vojvoda* had gelaten waar hij terecht aanspraak op maakte,³⁵ en het evangelie, het advies van Christus was gevolgd, wat hij had moeten doen. Maar omdat er juristen in de raad zitten, wordt Christus niet gevolgd. Zodoende zitten wij met de rampspoed die de juristen door hun raadgeving over ons afroepen. Daarom, u juristen, leer uw vorsten, steden en heersers de raad van Christus te volgen; dan komt het niet tot moordpartijen en oorlogen, maar wordt de vrede bewaard. Want dit gebod moet onder christenen worden opgevolgd, dat wil zeggen: zijn raad moet worden gevolgd. Maar u brengt hen door uw oordelen ertoe de geboden te veronachtzamen door te doden, te stelen en andermans eigendom te begeren. Door uw juridisch advies raadt u hun aan om deze drie geboden in één keer te breken, en God moet in uw raadsvergaderingen het onderspit delven. Zo hebt u de sleutel tot de wijsheid weggenomen,³⁶ die van God is, en gaat u uw eigen weg; daarom komt u niet tot God.

[Zelfdoding]

Zoals we geen andere mensen mogen doden, mogen we dat ook niet met onszelf doen. Een zelfdoding kan diverse vormen aannemen: wie zich bijvoorbeeld doodzuipt of -vreet, veroorzaakt zijn eigen dood, alsof hij zich zelf zou doodsteken. Laat daarom iedereen zo veel eten en drinken dat hij op de jongste dag zijn brasserij en de gevolgen ervan kan rechtvaardigen. En laat iedereen de geneesmiddelen zodanig leren gebruiken dat ze niemand doden en geen leven verkorten. Want God heeft ze volmaakt geschapen, niet om levens te verkorten. Bestudeer ze dus goed, als u zich op de jongste dag staande wilt houden. Aangezien er echter veel moordenaars zijn, valt te vrezen dat hier ook veel geneesmiddelen mee gemoeid zullen zijn.

U moet zich ook voorstellen hoe zwaarwegend de gevolgen zullen zijn als iemand uit gierigheid over de zee vaart en verdrinkt. Zijn loon zal zijn dat de dood die hij omwille van bezit heeft opgelopen, hem veroordeelt tot dezelfde duisternis [waar suïcidanten in terechtkomen]. Zij zullen er een zware dobber aan hebben, en iedereen die in onredelijkheid zijn leven verliest, maakt zich schuldig aan zichzelf.³⁷

³⁵ De woiwode in kwestie is Johan Zápolya. Na de dood van koning Lodewijk II in de Slag bij Mohács tegen de Turken, werden in 1526 in twee Statenvergaderingen twee verschillende koningen gekozen: Zápolya op 16 oktober in Tokaj, en op 16 december in Preßburg, het huidige Bratislava, de latere keizer Ferdinand I. De situatie leidde tot burgeroorlog, waarbij Zápolya de hulp van de Turken inriep.

³⁶ Luc. 11:52.

³⁷ In zijn medische werk schrijft Paracelsus over suïcide vanuit een ander gezichtspunt: "Het is een ziekte die uit wanhoop geboren is (...) een zware ziekte, die verstrekkende consequenties heeft" (Paracelsus: *De onzichtbare mens en zijn ziekten*, De Woudezel, in voorbereiding).

Besef dus wat het betekent: iemand doden. Noch gelovigen noch ongelovigen mogen we doden, noch via gerechtelijke weg noch daarbuiten, en we moeten nog eerder alles afgeven wat we hebben, en het hemd op ons lijf erbij, dan dat we het tot bloedvergieten laten komen, ook al hebben we het recht nog zo zeer aan onze kant. Alleen als iemand ons fysiek bedreigt terwijl we onze bestemming waarvoor we op aarde zijn geboren, nog niet hebben bereikt, doen we er goed aan ons lichaam te verdedigen. In dat geval zijn onze wapens ons geneesmiddel. Maar als we erger zijn dan onze vijanden, dan zullen we niet vooruitgaan en het geneesmiddel zal niet helpen, maar de dood zal ons inhalen.

Als we in handen vallen van het gerecht van de mensen, dan moeten we daar binnengaan als het lam Gods en het verduren als een gevangene. Maar als we vrij zijn, moeten we bidden: "Vergeef hen, Heer, want ze weten niet wat ze doen", als getuigenis voor hen van de valse rechtspraak van de mensen. En met de misdadiger aan het kruis moeten we zeggen: "Het is terecht wat wij lijden",³⁸ terwijl het lijden van Christus onterecht was. Christus is ook gestorven, maar onterecht. Dat wij mensen allemaal sterven, is terecht, want van ons is niemand zonder zonde. Het feit dat iemand voor zijn zonden wordt gestraft en de rechter voor de zijne niet, of andere mensen niet, moet ons aanzetten tot geduld. We moeten de dood in deze benarde toestand als een lam aanvaarden om niet in de muil van de draak te vallen – wetende hoe woest die tekeergaat – waarmee we onze eigen dood zouden bewerkstelligen. Laat iedereen in deze dingen op zijn hoede zijn, zodat hij weet waarom hij omvalt en sterft, en dat hij niet zelf tot de oorzaak wordt van zijn dood; dat hij niet let op de onevenredige last van de rechter, maar kijkt naar zijn eigen last, terwijl voor de rechter niets zondig is op deze wereld; laat iedereen dit in gedachten houden.

Daarbij moeten we ook naar de heiligen kijken. En allen die willen sterven omwille van hun geloof, laat ze zorgen dat ze nuchter en met een goed geweten sterven, en dat ze zichzelf niet doden voor hun tijd.³⁹ Niemand moet zijn eigen dood willen, tenzij hij zijn bestemming heeft bereikt; want waarlijk, dan ga je te vroeg en spreek je over jezelf een oordeel uit in de plaats van dat aan God over te laten. De tijd moet worden afgewacht, ook al heeft iemand nog zozeer gelijk dat hij heilig is, dat hij omwille van Christus lijdt – hij moet zijn dood niet overhaasten; het moment kan niet gemist worden. Alles moet in nuchterheid gebeuren, en niet buiten onze wil – maar we moeten onze wil overgeven aan Gods wil.

³⁸ Luc. 23:41.

³⁹ Ook dit beschrijft Paracelsus in *De onzichtbare mens en zijn ziekten* als een zielsziekte. Hij uit zware kritiek op onder andere "de wederdopers, die zodanig misbruik maken van hun krankzinnig geloof dat ze zichzelf in de situatie brengen dat ze sterven en te gronde gaan op de manier die ze in gedachten hadden. (...) Volgens goddelijke wil het vuur in gaan, dat moet omwille van iets groters gebeuren dan twee of drie keer dopen! God heeft aan niemand gevraagd om hiervoor te sterven. Wie sterven wil omwille van Gods Woord, die moet geweldig overstroomd worden van de Heilige Geest – dan sterf je een zalige dood. Maar degenen die voor zichzelf een geloof fabriceren dat een bepaalde werking heeft, forceren deze werking door hun geloof. Ze verlangen dat hun geloof een werking heeft, alsof ze wilden zeggen: als God geen tekenen door ons wil doen, dan doen we het zelf wel."